

Færre bønder, økt produksjon

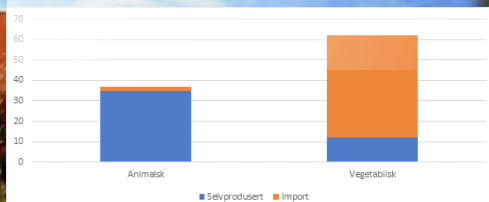
ONSDAG 15. SEPTEMBER 2021 • NATIONEN

MOTKULTUR • 17

• Faglig snakka

Regjeringens valg – Landbruket mot 2030

Figur: Andel norskprodusert og importert for animalsk og vegetabilsk i gjennomsnittskostholdet på energibasis i prosent.

Utfordringer: – En av de mest aktuelle er det økende presset mot husdyrprodukter, det være seg knyttet til dyrevelferd, eventuelt endrede kostholdsråd, og/eller klima- og miljøproblematikk, skriver artikkelforfatterne.

Foto: Siri Juell Rasmussen

Dersom de siste ti årene vil bli retningsgivende for de neste ti årene, vil gårdsbrukene i gjennomsnitt ha et betydelig større antall dyr og dekar.

Den nye regjeringen vil måtte ta et tidlig valg. Skal den endre utviklingen i norsk jordbruk fra de siste tyve årene med jevn nedgang av bruk, til vi kanskje når kritiske nivåer der produksjon og areal faller raskere. Eller skal den videreføre de to siste tiårs politikk?

Dersom den ikke gjør noe vesentlig, er det naturlig å ta utgangspunkt i historisk utvikling og framskrive denne. De siste tiårene har det blitt stadig færre bønder i Norge, samtidig som produksjonen samlet sett har økt noe (kjøtt, grønt) og arealene har vært relativt stabile. Hvordan norsk landbruk ser ut i 2030 er vanskelig å anslå og er avhengig av en rekke faktorer.

Samtidig er det nyttig å se hvor utviklingen er på vei, basert på tidligere trender. Utgangspunktet er jo at neste år blir som fjoråret og den sjansen er normalt ganske stor, ikke minst i jordbruket der politikkene har fulgt de samme trendene siden årtusenskiftet, dog noe forsterket med kvotekningen og oppheving av areal- og dyretallsgrensene under Løsthaug i 2014.

Dersom vi tar utgangspunkt i utviklingen i norsk jordbruk fram til 2030 basert på historiske data fra 2011 til 2020, tilsier disse at antall foretak med dyrket jord i drift vil reduseres fra cirka 37 000 foretak i 2020 til omtrent 30 000 foretak i 2030, noe som tilsvarer en nedgang på ca. 20 prosent, og fallet på ca. 700 bruk i året vil da vedvare, gitt politikk som har vært de siste ti årene, hvor det har vært rød-grønne, blå-blå og blå-gult-grønne regjeringer.

Det er særlig melkesektoren som er utsatt. I 2030 vil det være cirka 3 500 gårdsbruk basert på siste ti års data, noe som tilsvarer en nedgang på om lag 51 prosent. Gitt dagens makskvote for kumelk på 900 000 liter og gjennomsnittlig melkeytelse på cirka 7700 liter, gir det en maks-

Færre bønder, økt produksjon

«De siste tiårene har det blitt stadig færre bønder i Norge, samtidig som produksjonen samlet sett har økt noe (kjøtt, grønt) og arealene har vært relativt stabile.»

Christian Anton Smedshaug

Christian Anton Smedshaug er daglig leder ved AgriAnalyse, og førsteamanuensis ved Institutt for husdyr og akvakultur ved NMBU.

Martin H. Inderhaug

Martin er prosjektleder i AgriAnalyse og har bachelor i matvitenskap fra Italia og master i politikk og økonomi fra Moskva. Har jobbet i Landbruksdirektoratet og Landbruks- og matdepartementet.

grense for antall melkekyr på cirka 117 per bruk. Det betyr at cirka 1 800 melkebruk i teorien kunne opprettholdt dagens produksjonsvolumer. I 2000 hadde Norge 20 000 melkebruk.

Dersom de siste ti årene vil bli retningsgivende for de neste ti årene, vil gårdsbrukene i gjennomsnitt ha et betydelig større antall dyr og dekar. Mens det i 2019 var cirka 28 melkekyr per gård, vil det være 53 kyr i 2030.

Samtidig sier beregningene at landbruksarealet i drift holder seg relativt stabilt, med en prognosert nedgang på cirka 100 000 dekar som tilsvarer en nedgang på om lag 1 prosent fra dagens 9,8 millioner mål. Cirka 200 000 dekar korn og 20 000 dekar potet går ut av drift, mens grovføra-realene og grønt-, frukt og bærealene øker med henholdsvis cirka 100 000 og 15 000 dekar i framskrivningen.

Antall kornforetak venter en nedgang på cirka 3000 kornforetak, det vil si en nedgang på cirka 31 prosent fra dagens 10 000, mens antall søyeforetak (fra 13 500 til 12 800) og foretak som dyrker frukt- grønt eller bær (2500 til 2300) holdes relativt stabilt. Den eneste produksjonen med forventet vekst er ammeku, hvor trendframskrivningene viser en økning på nesten 1000 bruk fram mot 2030, fra cirka 5900 foretak nå.

Ser man på regionalt nivå, venter alle fylker en nedgang i antall foretak, men spesielt Rogaland skiller seg ut med en mer moderat nedgang. Vestland skiller seg ut på motsatt vis ved at framskrivningene viser en sterkere nedgang, selv også for ammekyr som nasjonalt forventer en vekst.

Samtidig er det viktig å understreke at enkelte trendanalyser ikke alltid nødvendigvis slår til, for disse forutsetter at rammevilkår og andre faktorer opprettholdes relativt stabilt. Men fallet i antall bruk totalt og avgang av melkebruk har vært påfallende stabilt de siste ti årene særlig. Det tyder på at uten vesentlige endringer

kan avgangen heller forsterkes enn å reduseres. Særlig fordi faren for at jordbruket regionalt kommer under kritisk masse er stor, slik at infrastruktur og produksjonsmiljø forvitrer.

På den annen side kan politiske tiltak som for eksempel en betydelig investeringspakke og/eller et vesentlig inntektsløft kunne ha stor påvirkning for veien videre og begrense den negative utviklingen og eventuelt stoppe den om tiltakene er sterke nok. Videre ser vi at selvforsyning og beredskap får et økt politisk fokus og interessen for lokalproduert mat øker i befolkningen. Dette er begge trender som kan slå positivt ut for utviklingen av norsk landbruk frem mot 2030.

Samtidig møter landbruket også utfordringer som kan gjøre at utviklingen går enda verre enn trendframskrivningene viser. En av de mest aktuelle er det økende presset mot husdyrprodukter, det være seg knyttet til dyrevelferd, eventuelt endrede kostholdsråd, og/eller klima- og miljøproblematikk.

Det særegne produksjonsgrunnlaget med gras og førkornproduksjon i Norge gjenspeiler seg ved at vi har en norskandel for animalske produkter på nærmere 93 prosent, mens den bare er ca. 21 prosent for vegetabilske varer. Samtidig får vi omtrent 2/3 av kaloriene våre fra vegetabilske produkter og vel 1/3 fra animalske. En vridning i kostholdet mot mer vegetabilsk kan derfor ha en betydelig påvirkning på veien videre for norsk landbruk.

Foreløpig er det ingen tegn til at de ulike trendene som legger press på husdyrproduksjonen gir utslag i signifikante endringer i kostholdet til nordmenn, men dersom de vil vedvare i styrke eller det skulle bli innført sanksjoner (avgifter, fraråding og lignende), kan dette endres.

Regjeringens valg vil forme Norge på en veldig synlig måte for alle i det som gjenstår av dette århundret fordi landbruket påvirker og former landet og norsk verdiskaping på unikt vis.